

CERAMIKA IŁŻECKA – TRADYCJA I DUMA

Zadanie publiczne dofinansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Fundacja Nova Perspektywa

www.dzialamy.org.pl/ceramika

Spis głównych lokalizacji mapy tradycji ceramicznych. Materiał udostępniony na licencji CC BY.

Korzystając z niego należy wskazać źródło: Fundacja Nova Perspektywa, nazwisko autora opracowania – Łukasza Babuli oraz źródło dofinansowania zadania.

Konstanty Cepielewski

(1905-1966)

garncarz z Iłży, który nauczył się rzemiosła w warsztacie swojego ojca Stefana. W latach międzywojennych skupiał się na produkcji naczyń użytkowych, ale jego prawdziwą pasją były zabawki z gliny: gwizdki, piszczałki i figurki zwierząt. Po II wojnie światowej całkowicie poświęcił się rzeźbieniu ptasich figurek, które charakteryzowały się dynamicznymi sylwetkami i różnorodnymi kolorami polew. W swoich dziełach starał się oddać charakter ptaków poprzez ich ruch i pozę. Oprócz ptaszków, tworzył także kropielniczki, kapliczki, świątki oraz sceny biblijne, takie jak ucieczka z Egiptu. Konstruował również oryginalne klatki dla łapanych przez siebie ptaków. Mieszkał w dzielnicy Zuchowiec w Iłży. Jego prace zdobywały liczne nagrody na krajowych i międzynarodowych wystawach sztuki ludowej. Wspierała go żona Stefania, a należał do spółdzielni „Chałupnik”. Zginął tragicznie przysypany ziemią podczas wydobywania gliny.

Bodzentyńska 31, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Filip Ciepielewski

Ostatni z działaczy cechowych iłżeckiego cechu garncarskiego.

Błazińska 44, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Józef Godzisz i Franciszek Godzisz

Józef Godzisz (1874-1939) – wybitny garncarz z Iłży, pochodzący z rodziny osiadłej w mieście od kilku pokoleń. Ceniony za niezwykle zmysł twórczy i umiejętności rzeźbiarskie. Specjalizował się w wyrobie naczyń użytkowych, ale tworzył także ceramikę artystyczną, taką jak talerze zdobione rytymi rozetkami kwiatowymi oraz dekoracyjne koszyczki z nalepianymi pąkami róż. Jego dzbany i amfory wyróżniały się mistrzowskim toczeniem na kole i niespotykanymi w garncarstwie ludowym formami. Na wyrobach Godziszów można było znaleźć realistyczne płaskorzeźby przedstawiające wzgórza z ruinami zamku i trzema krzyżami cholerycznymi, które nalepiał na dzbanki i talerze. Charakterystyczną cechą jego prac było stosowanie różnokolorowych polew i uzyskiwanie przejść tonalnych między barwami.

Tworzył figurki ptaszków oraz kropielniczki w stylu barokowym z postaciami świętych i kapliczki pasyjne. Należał do cechu garncarskiego i mieszkał na Zuchowcu, w pobliżu rodzin Kosiarskich i Ciepielewskich. Jego syn, Franciszek Wilhelm, również był utalentowanym ceramikiem, znanym głównie z figurek ptaszków.

Zuchowiec 14, 27-100 Iłża Adres - przedwojenny.

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Adam Kubisz

Ceramik ilżecki, członek Spółdzielni Przemysłu Ludowego i Artystycznego „Chałupnik” w Iłży.

Bodzentyńska 29, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Jadwiga Kosiarska

(1924-1992)

Córka wybitnego ceramika Stanisława Kosiarskiego, która od najmłodszych lat pomagała w rodzinnym warsztacie. Nie nauczyła się toczyć na kole, ale rozwinęła swój talent w tworzeniu figurek. W czasie II wojny światowej została wywieziona do Niemiec na roboty przymusowe. Po powrocie do kraju, w 1945 roku, zamieszkała na Zuchowcu, w pobliżu rodzinnego domu, gdzie kontynuowała tradycje ceramiczne Kosiarskich. Mimo że wyszła za mąż, zawsze podpisywała swoje wyroby panieńskim nazwiskiem.

W 1986 roku została wyróżniona Nagrodą im. Oskara Kolberga za całokształt pracy. Wielokrotnie nagradzana na konkursach i wystawach sztuki ludowej, zarówno w kraju, jak i za granicą. Prowadziła zajęcia plastyczne w przedszkolu, gdzie uczyła dzieci lepienia figurek z gliny. Była ostatnią przedstawicielką ilżeckiej ceramiki, której tradycja sięgała średniowiecza.

Tworzyła przede wszystkim ceramikę figuralną, w tym postaci świętych, kobiety w regionalnych strojach, różnego rodzaju ptaszki, a także kropielniczki, kapliczki i szopki. Jej prace wyróżniały się starannie profilowanymi kształtami figurek ludzi i zwierząt oraz dokładnością w opracowaniu detali zdobniczych. Stosowała głównie ornament nalepiany i ryty, w tym charakterystyczną jodełkę, oraz odciski stempelków. Ptaszki, głównie indory, kogutki i pawie, posiadały prawie sto oddzielnie nalepianych piórek.

Tematyka prac Kosiarskiej nawiązywała do tych, jakie wykonywał jej ojciec, były to więc przede wszystkim sceny religijne nawiązujące do życia Chrystusa (ucieczka z Egiptu, Boże Narodzenie, Ostatnia Wieczerza, Chrystus upadający pod krzyżem, Chrystus fraszobliwy, Chrystus przy słupie, Ecce homo) oraz postaci świętych, takich jak św. Barbara, patronka garncarzy ilżeckich, św. Roch, św. Józef, Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus. Jej figurki kobiet charakteryzowały się realistycznym ujęciem i bogatą dekoracją ubioru, przedstawiając ilżanki przy zwyczajowych zajęciach.

Tak jak ojciec, również lepiła postać Twardowskiego, który stał się symbolem ilżeckiej ceramiki ludowej. Postać czarodzieja sadzała na kogucie lub księżycu, często z otwartą księgą. Jej prace były nie tylko dziełami sztuki, ale także ważnym elementem kultury i tradycji Iłży.

Powstania Styczniowego 32, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Stanisław Kosiarski

(1894-1939)

utalentowany ilżecki ceramik, który zginął podczas bitwy pod Iłżą, na początku września 1939 roku. Tworzył głównie ceramikę figuralną. Wypracował i wprowadził do ceramiki ludowej regionu ilżeckiego postać Pana Twardowskiego – na księżycu oraz siedzącego na kogucie. Lepił przepiękne ptaszki oraz złożone sceny figuralne takie jak np. szopki bożonarodzeniowe. Ojciec Jadwigi Kosiarskiej.

Zuchowiec 2, 27-100 Iłża Adres przedwojenny.

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Piotr Księżki

(1878-1944)

garncarz po którym przetrwało zaledwie kilka dzieł. Na ich podstawie można uznać, że posiadał niezwykle dar kształtowania naczyń, które ozdabiał charakterystycznym ornamentem rytym. Ceramikiem był tak Piotr Księżki, jak i Stanisław Księżki.

Zuchowiec 10, 27-100 Iłża Adres przedwojenny.

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Stanisław Luba

(1913-1988)

uczeń Stanisława Pastuszkiewicza, znanego garncarza z Iłży. Mieszkał przy ulicy Błazińskiej, gdzie prowadził swoją pracownię oraz posiadał piec polowy umiejscowiony na zboczu wzgórza. Specjalizował się w wyrobie naczyń toczonych na kole, w tym tradycyjnych garnków, takich jak krajki, szerokie, obsegniaki, pniaki i pospolite, a także doniczek i dużych donic ozdabianych nalepianym ornamentem roślinnym. Charakterystyczne dla jego twórczości były płytkie talerze i misy dekorowane wyciskami w kształcie kwadratów oraz pasami poprzecznych kresek. Często stosował dwukolorowe polewy, nadając naczyniom inny kolor wewnątrz i na zewnątrz (np. dzbanki i flakony).

Oprócz naczyń użytkowych, tworzył także ceramikę figuralną, w tym postaci świętych (np. św. Roch), kobiety w tradycyjnych strojach z różnymi atrybutami oraz różne zwierzęta. Lepił również pełnoplastyczne przedstawienia ruin iłżeckiego zamku. W swoich pracach stosował głównie ornament geometryczny, wykonywany drewnianym stemplem lub radełkiem z poprzecznymi nacięciami.

Jego żona, Helena Luba, była również utalentowaną twórczynią, która wprowadziła do iłżeckiej ceramiki nowoczesne przedstawienia kobiet o wysmukłej talii, bez nakrycia głowy oraz w nowoczesnym stroju. Stanisław Luba był cenionym garncarzem, a jego prace zdobywały uznanie na licznych konkursach i wystawach sztuki ludowej. Jego dzieła są cenione za oryginalność i wysoką jakość wykonania, a on sam jest uważany za jednego z najważniejszych przedstawicieli iłżeckiego garncarstwa ludowego.

Błazińska 21, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Stanisław Pastuszkiewicz

(1888-1962)

Tak jak dziadek Kasper i ojciec Franciszek, Stanisław został garncarzem, kontynuując tym samym rodzinne tradycje. Od najmłodszych lat lepił w glinie, najpierw figurki zwierząt, a później nauczył się wyrabiać naczynia na kole garncarskim. Mieszkał i tworzył przy ul. Wójtowskiej, gdzie wypalał swoje prace w piecu zbudowanym w latach trzydziestych XIX w. przez dziadka Kaspę. Po raz pierwszy doceniono go w 1929 r. w Poznaniu na Powszechnej Wystawie Krajowej, gdzie dostał dyplom uznania. W tym samym roku wybrano go na starszego cechu garncarskiego, a trzy lata później na cechmistrza cechu garncarskiego. Tę zaszczytną funkcję pełnił przez dwie kadencje, aż do rozwiązania cechu w

1937 r. Wielokrotnie zdobywał nagrody i wyróżnienia na wystawach i konkursach w kraju i za granicą. Był założycielem pierwszej spółdzielni garncarskiej w Polsce, która powstała w Iłży w 1925 r. Po II wojnie światowej przystąpił do cepeliowskiej spółdzielni „Chałupnik”, której został członkiem honorowym. Pod koniec życia spisał swoje wspomnienia, które zostały wydane już po jego śmierci w książce *Garncarstwo w Iłży w pierwszej połowie XX wieku*.

Pierwszymi jego wyrobami, wypalnymi jeszcze przez ojca, były gwizdki w formie ptaszków i koników. Został mistrzem garncarskiego koła, na którym toczył naczynia o tradycyjnych kształtach, czyli wszelkiego rodzaju garnki, dzbany, donice, makownice, butle, rynki i durszlaki. Lepił charakterystyczne lichtarze i świeczniki. Wprowadził również nowe formy naczyń, takie jak ozdobne wazy na zupe, naczynia na wodę święconą oraz płytkie talerze z nalepianym ornamentem roślinnym i geometrycznym oraz płaskorzeźbami budowli (ruiny zamku, ratusz miejski). W jego pracach można odnaleźć reminiscencje baroku i klasycyzmu oraz inspiracje sztuką antyczną przejawiającą się w smukłych amforach. Twórca figurek zwierząt (kogutki, baranki, koniki), świątków (Jezus przy słupie, frasobliwy) oraz mężczyzn przy pracy (garncarz, chłop z sieczkarnią), a także scen z bajek (chłop i niedźwiedź). Twórca ozdobnych kropielniczek, kapliczek pasyjnych oraz szopek. Charakterystyczne dla jego prac są doskonałej jakości polewy o barwie kremowo-żółtej, brązu i głębokiej lub jasnej zieleni.

PIEC PASTUSZKIEWICZÓW

Obudowa, prawdopodobnie zbudowana przez Kacpra Pastuszkiewicza, stanowi solidną podstawę dla dwóch pieców. Większy z nich służył do wypalania naczyń, podczas gdy mniejszy był przeznaczony do wypalania drobnej ceramiki dekoracyjnej. Z czasem, użytkowany był już tylko piec mniejszy. Ta funkcjonalna konstrukcja odzwierciedla różnorodność i skalę działalności garncarskiej prowadzonej przez rodzinę Pastuszkiewiczów. Piec Pastuszkiewiczów jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego Iłży. Dziś, to atrakcja turystyczna z planszami informacyjnymi.

Wójtowska 63, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Spółdzielnia "Chałupnik" w Iłży była organizacją wspierającą lokalnych rzemieślników, w tym garncarzy. Jej celem było zrzeszanie twórców ludowych, promowanie ich wyrobów oraz wspieranie rozwoju rzemiosła artystycznego w regionie.

"Chałupnik" odgrywał ważną rolę w życiu społeczności Iłży, umożliwiając garncarzom dostęp do surowców, narzędzi oraz rynków zbytu. Spółdzielnia organizowała także szkolenia i warsztaty dla młodych twórców, co przyczyniło się do zachowania i rozwoju tradycyjnych technik garncarskich.

Spółdzielnia "Chałupnik" działała aktywnie do lat 90. XX wieku, kiedy to zmiany gospodarcze i społeczne w Polsce spowodowały stopniowy spadek zainteresowania rękodziełem i sztuką ludową. Mimo to, tradycje iłżeckiego garncarstwa są nadal kultywowane przez nielicznych twórców, którzy kontynuują dzieło swoich poprzedników.

Garncarska 4, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Fabryka Sunderlanda została założona w 1823 roku przez Lewi Zeligę Sunderland, którego zachęcić do tego miał Stanisław Staszic. Była jednym z najważniejszych zakładów produkcyjnych w regionie przez ponad 60 lat. Znajdująca się w miasteczku nad Iłżanką, fabryka miała kluczowy wpływ na lokalną gospodarkę i społeczność, dając zatrudnienie mieszkańcom i stając się symbolem oświeceniowych dążeń do uprzemysłowienia kraju.

Wyroby z fabryki Sunderlanda konkurowały z tradycyjnym garncarstwem iłżeckim, inspirując lokalnych garncarzy do naśladowania form i zdobień. Sad znajdujący się obok fabryki zyskał nawet znaczenie

kulturowe, stając się inspiracją dla cyklu wierszy Bolesława Leśmiana "Malinowy chruśniak". Sunderlandowie ro przodkowie matki Bolesława Leśmiana. Lewin Sunderland był jego pradziadkiem.

Podzamcze 38, 27-100 Iłża

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Stojaki w kształcie dzbanków

Nowa inicjatywa, wnosząca do przestrzeni miasta najbardziej charakterystyczne elementy nawiązujące do ceramiki iłżeckiej. Metalowe dzbanki są atrakcyjne wizualnie, pełnią funkcję promocyjną, ale i użytkową (stojaki na rowery). Można zobaczyć je w różnych punktach miasta, m.in. przed Urzędem Miasta i Muzeum Regionalnym.

[Wyświetl w Mapach Google](#)

Wincenty Kitowski

(1895-1976)

pochodził z garncarskiej rodziny. Jego ojciec pracował w fabryce fajansu Sunderlandów. Przed II wojną światową tworzył głównie naczynia użytkowe i popularne świątki. W czasie okupacji zaczął lepić figurki ptaszków, które stały się jego znakiem rozpoznawczym. Po wojnie skupił się na rzeźbie figuralnej, wprowadzając nowe motywy do iłżeckiej ceramiki, takie jak sceny wiejskie. Był pedagogiem i prowadził zajęcia w ognisku plastycznym. Jako pierwszy ceramik w Polsce otrzymał Nagrodę im. Oskara Kolberga w 1975 roku. Najbardziej znany był z figurek ptaszków, które wykonywał w różnych rozmiarach i odmianach, a także z przedstawień zwierząt hodowlanych, postaci kobiet w tradycyjnych strojach oraz dekoracyjnych kroienniczek.

Bodzentyńska 57, 27-100 Iłża Obecnie w tym miejscu są bloki mieszkalne.

[Wyświetl w Mapach Google](#)